

JAN LAZAR: VYBRANÉ PROBLÉMY FRANCOUZSKÉ MORFOSYNTAXE. PROBLÈMES CHOISIS DE LA MORPHOSYNTAXE FRANÇAISE [recenzia]

JAN LAZAR: CHOSEN PROBLEMS OF FRENCH MORPHOSYNTAX [BOOK REVIEW]

Lucia Ráčková

Katedra romanistiky, Filozofická fakulta, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Slovensko

2.1.33. všeobecná jazykoveda, 3. rok štúdia, denná forma štúdia

lucia.rackova@umb.sk

Školiteľka: **doc. PhDr. Katarína Chovancová, PhD. (katarina.chovancova@umb.sk)**

Kľúčové slová

francúzsky morfosyntax, podstatné meno, člen, prídavné meno, zámeno, príslovka, predložka a spojka

Key words

French morphosyntax, noun, article, adjective, pronoun, adverb, preposition and conjunction

Monografia *Problèmes choisis de la morphosyntaxe française (Vybrané problémy francouzské morfosyntaxe)* je výsledkom viacročného úsilia a pedagogických skúseností Mgr. Jana Lazara, Ph. D., pedagogického poradcu oddelenia francúzskeho jazyka a koordinátora pre zahraničné vzťahy Filozofickej fakulty Ostravskej univerzity.

Otázky francúzskej morfosyntaxe, ktoré sú predmetom jeho výskumu, sú rovnako aktuálne pre českého, ako aj slovenského čitateľa so záujmom o lingvistiku. Monografia má okrem svojho vedeckého prínosu využitie aj na hodinách francúzskej morfosyntaxe a je a priori určená vysokoškolským študentom románskej, konkrétnejšie francúzskej filológie. Nadväzuje na autorovo skriptum *Exercices de grammaire* (2014). Na Ostravskej univerzite slúži aj ako učebný materiál na predmet *Vybrané problémy francouzské morfosyntaxe 1*, ktorý sa v odporúčanom študijnom pláne nachádza na úrovni magisterského štúdia budúcich odborníkov na francúzsky jazyk.

Predkladaná monografia je teda venovaná odbornému frankofónnemu čitateľovi s minimálnou úrovňou jazykových kompetencií na stupni B2 podľa Spoločného európskeho referenčného rámca pre jazyky. Je tiež určená všetkým študentom francúzštiny ako pomôcka pri osvojovaní si náročných javov francúzskej gramatiky, ako aj pedagógom francúzskeho jazyka nielen na vysokých školách ako materiál, slúžiaci na prípravu hodín či vedomostných testov.

Monografia nemá za cieľ nahradiť štandardné gramatiky francúzskeho jazyka, o ktoré sa jej autor opiera aj pri tvorbe koncízne, nie však povrchno koncipovanej francúzskej morfo-syntaxe. Vychádza najmä z *Grammaire – Cours de Civilisation française de la Sorbonne. Niveau supérieur I.* (1991) aj *II.* (1992) a *Grammaire expliquée du français* (2007). Z tradičných gramatických prác sa opiera najmä o O. Ducháčka a jeho *Francouzskú mluvnici a cvičebnici* (1957) a o *Francouzskú mluvnici* (1992) z pera J. Hendricha, O. Radinu a J. Tláskala, ktorú používame aj v slovenskom frankofónnom vysokoškolskom priestore. Autor sa inšpiruje aj jednou vedeckou prácou z pôdy Katedry romanistiky Filozofickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Je ňou *Syntaxe du français: exercices* (2011) od E. Baranovej a K. Chovancovej.

Autora monografie problematika francúzskej gramatiky zaujíma v priestore ohybných i neohybných slovných druhov. Pri podstatnom mene neobchádza ani komplex problémov spojených s členom, ktorý je nezanedbateľnou súčasťou francúzskeho podstatného mena. Všetky svoje definície a príklady daných javov dopĺňa užitočnými hypertextovými odkazmi. Publikácia deskriptívneho, nie normatívneho ani kritického charakteru pozostáva z dvanástich hlavných kapitol, ktoré sa podľa potreby delia na viacero podkapitol. Ide konkrétne o tieto hlavné kapitoly *1. Substantif (Podstatné meno)*, *2. Article (Člen)*, *3. Adjectif qualificatif (Prídavné meno)*,

4. *Pronom personnel* (Osobné zámeno), 5. *Pronom possessif* (Privlastňovacie zámeno), 6. *Pronom démonstratif* (Ukazovacie zámeno), 7. *Pronom relatif* (Vzťažné zámeno), 8. *Pronom interrogatif* (Opytovacie zámeno), 9. *Pronom indéfini* (Neurčité zámeno), 10. *Préposition* (Predložka), 11. *Conjonction* (Spojka), 12. *Adverbe* (Príslovka).

V prvej kapitole sa venuje problematike podstatných mien. Podáva klasické rozdelenie na všeobecné a vlastné mená podčiarknuté vhodne zvolenými francúzskymi príkladmi. Upozorňuje i na nezhodu rodu vo francúzskom jazyku a pripomína náročné substantíva pre českého (ale aj slovenského) študenta: *un armistice* (mier, mužský rod), *un astérisque* (hviezdička, ženský rod), *un épisode* (epizóda/príhoda, mužský rod), *une apostrophe* (apostrofa, ženský rod) (s. 8).

Jan Lazar akcentuje aj tvorbu ženského rodu substantív, kde pridanie samohlásky -e k tvaru substantíva v mužskom rode môže spôsobiť aj pravopisné zmeny, napr. *le berger – la bergère* (pastier, pastierka), *le veuf – la veuve* (vdovec, vdova) (s. 9). Upozorňuje i na to, že niektoré substantíva tvoria ženský rod úplne iným slovom, napr. *le gendre – la bru* (zať, nevesta) alebo *le taureau – la vache* (býk, krava) (s. 11). Na druhej strane vo francúzskom jazyku existujú podstatné mená, ktoré na základe rodu, ktorý určuje člen, menia význam slova, napr. *un mémoire – une mémoire* (záverečná práca, pamäť), *un moule – une moule* (forma, slávka jedlá), *un pendule – une pendule* (kyvadlo, kyvadlové hodiny) (s. 12).

Pri tvorbe plurálu pripomína viac i menej známe výnimky. Aj keď podstatné mená končiace na -al tvoria plurál zmenou koncovky na -aux, neplatí to pre podstatné mená *bal, cal, carnaval, chacal, choral, festival, récital, régál* (bál, otlak, karneval, šakal, festival, recitál, pochúťka), ku ktorým sa k singulárnej forme pridá -s. Naopak, aj keď podstatné me-ná s koncovkou -ail tvoria plurál pridaním -s, neplatí to pri substantívach *bail, corail, émail, fermail, soupirail, travail, vantail, ventail, vitrail* (prenájom, koral, smalt, sponka, prieduch, práca, krídlo, obločnica, vitráž), ktoré v pluráli končia na -aux (s. 13 – 14).

V druhej kapitole nás autor pozýva do problematiky francúzskeho člena, ako neoddeliteľnej súčasti podstatného mena. Pretože

ide o jav, ktorý neexistuje v češtine ani v slovenčine, je mu potrebné venovať väčšiu pozornosť v teoretickej aj v praktickej rovine osvojovania si francúzskeho jazyka. Jan Lazar venuje tejto problematike náležitú pozornosť a hovorí o delivom člene ako o variete neurčitého člena (s. 21). Spomína používanie určitého, neurčitého i delivého člena, ktoré názorne ukazuje na príkladoch, napr. *Le soleil brille* (Slnko svieti.), *Il y a une possibilité*. (Existuje nejaká možnosť.), *Il a du courage*. (Má odvalu.) (s. 22 – 23).

Autor monografie čitateľov nezabúda upozorniť ani na fakt, že v určitých presne vymedzených situáciách sa člen vynecháva. Ide napríklad o nadpisy, napr. *sortie* (východ) či názvy menu, napr. *saumon fumé à l'huile* (údený losos na oleji) alebo o rôzne príslovia a ustálené spojenia, napr. *Chien qui aboie ne mord pas*. (Pes, ktorý šteká, nehryzie.) (s. 25).

Tretia kapitola sa venuje prídavnému menu. J. Lazar najprv venuje pozornosť adjektívam, ktoré existujú len v jednom rode, obvyčajne v mužskom. Ide o tieto spojenia s podstatnými menami: *le nez aquilin* (orlí nos), *le pied bot* (konská noha), *le vent coulis* (prievan), *le hareng saur* (údenáč), *le papier velin* (velínový papier) a iné (s. 28).

Ďalej spomína problematiku zdvojovania hlá-sok pri tvorbe adjektív ženského rodu, napr. *gentil – gentille* (milý – milá), *ancien – ancienne* (starobylý – starobylá), *bon – bonne* (dobrý – dobrá). Nie je to však vždy pravidlom: *voisin – voisine* (susedný – susedná), *plein – pleine* (plný – plná), *persan – persane* (perzský – perzská) (s. 29).

Pri prídavnom mene je zaujímavé jeho postavenie vo vete vo funkcii prívlastku. Pokiaľ je prídavné meno postponované, zachováva si svoj tradičný význam. Keď ho však anteponujeme, nadobúda všeobecnejší význam. Platí to napríklad v týchto spojeniach: *un ancien officier – un meuble ancien* (bývalý dôstojník – starožitný nábytok), *une pauvre fille – une fille pauvre* (úbohé dievča – chudobné dievča), *mon propre enfant – un enfant propre* (moje vlastné dieťa – čisté dieťa) a iné (s. 38).

V štvrtej až deviatej kapitole sa autor monografie venuje problémom zámena v jeho rôznych podobách. Ide teda o osobné zámená, privlastňovacie zámená, ukazovacie zámená,

vzťažné zámená, opytovacie i neurčité zámená.

Čo sa týka osobných zámen, autor ponúka ich prehľadnú tabuľku (s. 40), v ktorej zobrazuje samostatné i nesamostatné osobné zámená ako aj zámená priameho a nepriameho predmetu. Poznomenáva aj, že zámená alebo skôr zámenné príslovky *y* a *en* môžu byť taktiež osobnými zámenami, a to v prípadoch, keď zastupujú podstatné meno, nejakú myšlienku alebo vetu.

Aj na privlastňovacie zámená nájdeme v mo-nografii prehľadnú tabuľku (s. 44). Pod týmto názvom sa skrývajú samostatné privlastňovacie zámená ako napr. *le mien*. Nesamostatné privlastňovacie zámená sa nazývajú *adjectifs possessifs*.

Šiesta kapitola je venovaná ukazovacím zámenám v ich jednoduchých aj zložených tvaroch. Často sa objavujú vo vzťažných vetách, napríklad *Ceux qui vivent ce sont ceux qui luttent*. (Tí, čo žijú, sú tí, čo bojujú) (s. 47).

Podobne je to aj v siedmej kapitole, ktorá sa zaoberá vzťažnými zámenami. Tieto zámená sa vyskytujú aj v prísloviach, napríklad *Qui se ressemble, s'assemble* (Vrana k vrane sadá) (s. 49).

V ôsmej kapitole je priestor na opytovacie zámená. Opytovacie zámená sa veľakrát formálne zhodujú so vzťažnými zámenami, napr. *qui, que, le quel* (s. 53 – 54).

Pri neurčitých zámenách, ktoré autor rieši v deviatej kapitole, má hlavné postavenie neurčité zámeno *on*. Je odvodené z latinského slova *homo*, ktoré znamená človek. Toto zámeno sa používa iba vo funkcii podmetu. Môže zastupovať jednu alebo viac osôb, napr. *On est bien ici*. (Dobre sa tu cítíme.) (s. 57).

Desiata kapitola sa venuje predložkám. Jan Lazar na tomto mieste označuje francúzsku predložku *en* za jednu z najabstraktnejších a najpolysémantickjších francúzskych predložiek (s. 68). Uvádza aj mnohé frazeologické spojenia, kde sa táto ambivalentná predložka vyskytuje: *en plein air* (vo voľnej prírode), *demander en mariage* (požiadať o ruku), *en dépit de quelqu'un* (navzdory niekomu), *en raison de* (na základe), *en sûreté de conscience* (s pokojným svedomím) a iné (s. 69).

V tejto kapitole sa samozrejme venuje aj iným predložkám: *entre* (medzi), *par* (cez),

pour (pre), *sous* (pod), *sur* (na), *au-dessous* (poniže), *au-dessus* (povyše), *grâce à* (vďaka), *à cause de* (kvôli) a ich opakovaniu (s. 70 – 76).

Predposledná jedenásta kapitola sa zaoberá spojkami. Autor monografie tu ponúka jednoduchú definíciu spojky, podčiarknutú vhodným príkladom: *La conjonction est un mot invariable qui sert à lier deux termes de la proposition ou deux propositions*. (Spojka je neohybné slovo, ktoré slúži na spojenie dvoch vetných členov alebo dvoch viet.), *Voulez-vous des cerises ou des fraises?* (Chcete čerešne alebo jahody?) (s. 77). Na ďalších stranách sa, ako aj pri iných gramatických okruhoch, nachádzajú prehľadné tabuľky (s. 77 – 81).

V poslednej dvanástej kapitole sa J. Lazar venoval príslovkám, ich definícii, tvorbe vďaka sufixu *-ment*, stupňovaniu a postaveniu príslovky vo vete. Po uvedení všeobecného pravidla sa zameriava na výnimky: *commode* – *commodément* (pohodlný – pohodlne), *constant* – *constamment* (stály – stálo), *bref* – *brièvement* (stručný – stručne) (s. 86). V závere kapitoly i monografie uvádza niektoré ekvivalenty prísloviak: *à dessin* (úmyselne), *à regret* (nerád), *avec zèle* (horlivo) a iné (s. 88).

V našej recenzii sme načrtli len prehľad najdôležitejších javov, ktorým autor monografie akcentuje a venuje im adekvátnu výskumnú pozornosť. Čitateľovi so záujmom o francúzsku morfosyntax odporúčame jej podrobné štúdium. Metodologicky prepracovaná monografia *Problèmes choisis de la morphosyntaxe française* vyplňa hluchý priestor novších gramatických prác v česko-slovenskom lingvistickom prostredí.

Literatúra

- LAZAR, Jan. 2014. *Exercices de grammaire*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2014. 86 s. ISBN 978-80-7368-797-7
- LAZAR, Jan. 2016. *Vybrané problémy francouzské morfosyntaxe. Problèmes choisis de la morphosyntaxe française*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2016. 92 s. ISBN 978-80-7464-889-2
- Mgr. Jan Lazar, Ph.D. Dostupné na internete: <http://ff.osu.cz/index.php?idc=3540> [cit. 2017-01-31]

Spoločný európsky referenčný rámec pre jazyky. Prel. Štefan Franko. Bratislava : Štátny pedagogický ústav, 2006. 252 s. ISBN 8085756935

O autorke

Lucia Ráčková sa vo svojom výskume zameriava na komparatívnu gramatiku slovenského a francúzskeho jazyka, verbálnu medzijazykovú interferenciu, interkomprehenziu románskych jazykov.

Lucia Ráčková, Krivánska 6, 974 11 Banská Bystrica, Slovenská republika